

ใครบ้าง? คือเจ้าของลิขสิทธิ์

เจ้าของลิขสิทธิ์โดยการสร้างสรรค์งานลิขสิทธิ์¹

เมื่อมีการสร้างสรรค์งานลิขสิทธิ์ออกมาชิ้นหนึ่ง กฎหมายลิขสิทธิ์จะให้ความคุ้มครองแก่นั้นทันที โดยอัตโนมัติโดยไม่ต้องจดทะเบียน ซึ่งผู้เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์สามารถนำงานดังกล่าวไปหาประโยชน์ได้ ขณะเดียวกันก็มีสิทธิป้องกันไม่ให้บุคคลอื่นนำงานของตนไปใช้ประโยชน์ เรียกว่าเป็นสิทธิแต่เพียงผู้เดียว (exclusive rights) ของเจ้าของลิขสิทธิ์

เนื่องจากลิขสิทธิ์เป็นสิทธิที่เกิดขึ้นโดยบทบัญญัติของกฎหมาย ดังนั้น ผู้ใดเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ก็ต้องเป็นไปตามข้อกำหนดของกฎหมายเช่นเดียวกัน

โดยหลักแล้ว บุคคลที่สร้างงานลิขสิทธิ์ หรือที่เรียกว่า “ผู้สร้างสรรค์” จะเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานชิ้นนั้น เนื่องจากงานลิขสิทธิ์จะเกิดขึ้นได้ ผู้สร้างสรรค์จะต้องใช้ความคิดความสามารถในการสร้างผลงานขึ้นมา เป็นผลผลิตจากปัญญาของผู้สร้างสรรค์อย่างแท้จริง ซึ่งการให้ลิขสิทธิ์ตกแก่ผู้สร้างสรรค์ จะเป็นการสร้างแรงจูงใจแก่บุคคลในการสร้างงานลิขสิทธิ์มากยิ่งขึ้น และในท้ายที่สุด ผลประโยชน์ก็จะตกแก่สังคมในการได้เข้าถึงผลงานลิขสิทธิ์ ไม่ว่าจะด้านความรู้ ความคิด และการนำไปต่อยอดสร้างผลงานใหม่ๆ

แต่ในบางกรณี การที่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างงานลิขสิทธิ์ อาจไม่ได้เป็นการสร้างสรรค์โดยอิสระอย่างแท้จริง กล่าวคือ เป็นการกระทำโดยมีสัญญาจ้างระหว่างกันและผู้สร้างสรรค์ได้สร้างงานลิขสิทธิ์ขึ้นภายใต้การจ้างนั้น ในกรณีเช่นนี้ จะมีข้อพิจารณาในเบื้องต้น ดังนี้

1. มีข้อตกลงในสัญญาโดยเฉพาะเจาะจงหรือไม่ในเรื่องความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ข้อตกลงนั้นมีขอบเขตแค่ไหน เพียงใด และข้อตกลงดังกล่าวได้มีการทำหนังสือเป็นลายลักษณ์อักษรระหว่างกันหรือไม่
2. สัญญาจ้างนั้นเป็นสัญญาจ้างแรงงาน (คือ สัญญาที่มุ่งเน้นการทำงานให้นายจ้าง) ที่ผู้สร้างสรรค์เป็นลูกจ้าง หรือเป็นสัญญาจ้างทำของ (คือ สัญญาที่มุ่งเน้นผลสำเร็จของงาน) ที่ผู้สร้างสรรค์เป็นผู้รับจ้าง

ในประการแรกนั้น หากตามสัญญาจ้างมีข้อตกลงไว้ชัดเจนว่างานลิขสิทธิ์ที่เกิดขึ้นภายใต้การจ้างจะตกเป็นของใครแล้ว **ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ก็จะปฏิบัติตามข้อตกลงในสัญญา** โดยไม่ต้องพิจารณาข้อกฎหมาย แต่ถ้าเป็นสัญญาจ้างแรงงานก็ให้ทำข้อตกลงนี้เป็นลายลักษณ์อักษร ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการแท้จริงของคู่สัญญา อีกทั้งการระบุไว้อย่างชัดเจนก็เป็นการป้องกันข้อพิพาทเรื่องลิขสิทธิ์ระหว่างคู่สัญญาหรือบุคคลอื่นที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

แต่หากไม่มีการตกลงกันไว้ **ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานที่เกิดขึ้นภายใต้การจ้างงานจะปฏิบัติตามข้อกฎหมาย** โดยถ้าหากเป็นสัญญาจ้างแรงงาน ลิขสิทธิ์จะตกเป็นของลูกจ้างซึ่งเป็นผู้สร้างสรรค์งานลิขสิทธิ์นั้นขึ้น แต่นายจ้างมีสิทธินำงานนั้นออกเผยแพร่ได้ตามวัตถุประสงค์ที่ได้จ้าง เห็นได้ว่าประเทศไทยต้องการให้ความคุ้มครองแก่ผู้สร้างสรรค์มากกว่าบุคคลอื่น แม้ผู้สร้างสรรค์จะเป็นเพียงลูกจ้าง หากแต่นายจ้าง

¹ มาตรา 8 ถึง มาตรา 14 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

ที่โดยปกติจะเป็นผู้ลงทุนในการก่อให้เกิดการสร้างสรรค้งานก็ยังคงสามารถนำงานลิขสิทธิ์ออกเผยแพร่ได้ ส่วนกรณีของสัญญาจ้างทำของ ลิขสิทธิ์จะตกเป็นของผู้ว่าจ้าง เพราะในการทำสัญญาจ้างทำของ ผู้ว่าจ้าง ประสงค์โดยตรงที่ต้องการนำงานลิขสิทธิ์ไปใช้ประโยชน์ ซึ่งจำเป็นต้องเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์เพื่อที่จะนำงานนั้น ไปใช้ได้อย่างเต็มที่

เช่น บริษัท A มีนาย B เป็นพนักงานบริษัท บริษัท A มอบหมายให้นาย B ถ่ายรูปในงานเลี้ยงบริษัท ภาพถ่ายที่นาย B ถ่ายตามที่ได้รับมอบหมายจะเป็นงานลิขสิทธิ์ที่นาย B ผู้สร้างสรรค์เป็นเจ้าของ แต่บริษัท A สามารถนำไปเผยแพร่ลงวารสารหรือเพจเฟซบุ๊กของบริษัทได้ แต่ถ้าบริษัท A จ้างนาย C ซึ่งเป็นช่างภาพอิสระ ให้ถ่ายรูปในงานดังกล่าว เจ้าของลิขสิทธิ์ในภาพถ่ายของนาย C ก็จะเป็นบริษัท A ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับข้อตกลงระหว่างบริษัท A กับนาย C หรือข้อตกลงเป็นหนังสือระหว่างบริษัท A กับนาย B ด้วย

แต่ถ้าเป็นกรณีที่การสร้างสรรค้งานลิขสิทธิ์มาจากการที่หน่วยงานราชการ² เป็นผู้จ้างหรือออกคำสั่ง งานลิขสิทธิ์ที่เกิดขึ้นจะตกเป็นของหน่วยงานนั้น เว้นแต่จะได้ตกลงกันไว้อย่างอื่นเป็นลายลักษณ์อักษร

เมื่อมีการสร้างสรรค้งานลิขสิทธิ์ขึ้นมาแล้ว ต่อมาอาจมีการดัดแปลงต่อยอดงานชิ้นนั้นออกมา เป็นงานชิ้นใหม่ขึ้น เช่น นำหนังสือภาษาอังกฤษมาแปลเป็นภาษาไทย นำเพลงเดิมมาใส่จังหวะใหม่ งานชิ้นใหม่ที่เกิดขึ้นจะเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ที่ได้รับความคุ้มครองก็ต่อเมื่อเป็นการดัดแปลงโดยเจ้าของลิขสิทธิ์เอง หรือโดยที่ผู้ดัดแปลงได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ และผู้เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในส่วนของงานชิ้นใหม่ก็คือ ผู้ดัดแปลง แต่เจ้าของลิขสิทธิ์ในงานเดิมที่ถูกนำไปดัดแปลงก็ยังคงมีสิทธิเช่นเดิมในงานของตน

เช่น นายสมชายเขียนหนังสือนิยายขึ้นมาหนึ่งเรื่อง และเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในนิยายเรื่องนั้น ต่อมา นายสมชายทำสัญญาอนุญาตให้นายสมศักดิ์นำนิยายของนายสมชายไปดัดแปลงเป็นภาพยนตร์ได้ ภาพยนตร์ที่ดัดแปลงจากนิยายของนายสมศักดิ์นี้ก็จะเป็งานลิขสิทธิ์ชิ้นใหม่ ซึ่งเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานภาพยนตร์ก็คือ นายสมศักดิ์ ทำให้นายสมศักดิ์มีสิทธิจะนำภาพยนตร์ของตัวเองไปเผยแพร่หากำไรได้ แต่ในส่วนองลิขสิทธิ์ในงานนิยายก็ยังคงเป็นของนายสมชายเช่นเดิม

ต่อมานายจอห์นได้ชมภาพยนตร์ของนายสมศักดิ์ และมีความประสงค์ที่จะแปลนิยายที่เป็นต้นฉบับของภาพยนตร์นี้ นายจอห์นจะต้องขออนุญาตจากนายสมชายเท่านั้น ไม่สามารถขออนุญาตจากนายสมศักดิ์ได้ เพราะลิขสิทธิ์ในนิยายยังคงเป็นของนายสมชาย และหากนายจอห์นนำนิยายของนายสมชายไปแปล โดยไม่ได้รับอนุญาต นายจอห์นก็จะไม่ได้เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานที่ตนแปลขึ้น และการกระทำดังกล่าวก็ยัง เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์อีกด้วย

งานลิขสิทธิ์อาจเกิดขึ้นจากการรวบรวมหรือประกอบได้เช่นกัน เช่น การรวบรวมจัดทำฐานข้อมูล โดยมีเงื่อนไข คือ

1. สิ่งที่ถูกรวบรวมหรือประกอบเข้ากันนั้น จะเป็นข้อมูลหรือสิ่งอื่นใดที่ถ่ายทอดได้ก็ได้ โดยข้อมูลต่างๆ เหล่านี้อาจมีหรือไม่มีลิขสิทธิ์ ซึ่งหากเป็นการนำงานลิขสิทธิ์มารวบรวม จะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ด้วย เช่นเดียวกันกับการดัดแปลง

² ได้แก่ กระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานอื่นใดของรัฐหรือของท้องถิ่น

2. ในการรวบรวมหรือประกอบเข้ากัน ต้องทำโดยมีการคัดเลือกหรือจัดลำดับ โดยไม่ได้ลอกเลียนงานของผู้อื่น

กล่าวคือ ลิขสิทธิ์ที่ได้รับจากการรวบรวมงาน เกิดจากความสามารถในการคัดเลือกจัดลำดับข้อมูล กฎหมายจึงคุ้มครองให้ผู้รวบรวมงานเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานที่รวบรวมหรือประกอบเข้ากันนั้น

เช่น นายไก่อำการรวบรวมบทความเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาจัดพิมพ์รวมเล่ม โดยคัดเลือกเฉพาะบทความที่มีคุณค่าและน่าสนใจ มีการแบ่งหมวดหมู่และจัดลำดับเนื้อหาอย่างเป็นระบบ และนายไก่อได้รับอนุญาตเจ้าของบทความทุกคนแล้ว หนังสือรวมเล่มบทความเล่มนี้จึงเป็นงานลิขสิทธิ์ของนายไก่อ แต่บทความต้นฉบับในแต่ละเรื่องก็ยังเป็นงานลิขสิทธิ์ของเจ้าของเดิม

เจ้าของโดยการรับโอนงานลิขสิทธิ์³

เมื่อลิขสิทธิ์เป็นทรัพย์สินรูปแบบหนึ่ง จึงสามารถโอนให้แก่กันได้ และมีผู้รับโอนเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ซึ่งการรับโอนอาจแบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ คือ

1. การรับโอนทางมรดก คือ กรณีที่เจ้าของลิขสิทธิ์เดิมได้เสียชีวิตลง งานลิขสิทธิ์ของผู้เสียชีวิตที่ยังไม่หมดอายุความคุ้มครองก็จะตกทอดแก่ทายาท หรือหากเจ้าของลิขสิทธิ์ผู้เสียชีวิตได้ทำพินัยกรรมกำหนดไว้ว่าให้ลิขสิทธิ์ตกเป็นของผู้ใด ก็ให้เป็นไปตามความประสงค์ของผู้เสียชีวิต
2. การรับโอนทางสัญญา คือ กรณีที่เจ้าของลิขสิทธิ์เดิมกับผู้รับโอนทำสัญญาระหว่างกัน โดยจะต้องทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อทั้งสองฝ่าย ดังนั้น ผู้รับโอนก็จะเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ โดยในสัญญาสามารถกำหนดเงื่อนไขต่างๆ ได้ เช่น สิทธิที่โอนมีสิทธิใดบ้าง ระยะเวลาการโอนยาวนานเพียงใด

เช่น นายทรัพย์สินเจ้าของลิขสิทธิ์ในหนังสือเรื่องหนึ่ง ทำสัญญาโอนลิขสิทธิ์เป็นหนังสือกับนายปัญญา โดยโอนสิทธิทั้งหมดแก่นายปัญญาตลอดอายุการคุ้มครองลิขสิทธิ์ นายปัญญาก็เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์คนใหม่ ในหนังสือเรื่องนั้น ต่อมานายปัญญาทำสัญญาโอนสิทธิในการทำซ้ำและเผยแพร่หนังสือที่ตนเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์แก่สำนักพิมพ์แห่งหนึ่งเป็นเวลา 5 ปี สำนักพิมพ์ก็จะเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์เฉพาะในส่วนนั้น แต่ความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในส่วนของสิทธิในการดัดแปลง เช่น การแปล ฯลฯ จะยังเป็นของนายปัญญา

ทั้งนี้ การรับโอนสิ่งที่บรรจุผลงาน เช่น เล่มหนังสือ แผ่นโปสเตอร์ แผ่นซีดีเพลง หรือ DVD ภาพยนตร์ ไม่ถือว่าเป็นการโอนลิขสิทธิ์ แต่เป็นเพียงการโอนกรรมสิทธิ์ความเป็นเจ้าของในสิ่งของนั้นๆ เท่านั้น

สำนักลิขสิทธิ์ กรมทรัพย์สินทางปัญญา

สิงหาคม 2562

³ มาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537